

Zaměstnanecský vztah

jako psychologický a právní problém

Je zaměstnanec totéž co
pracovník?

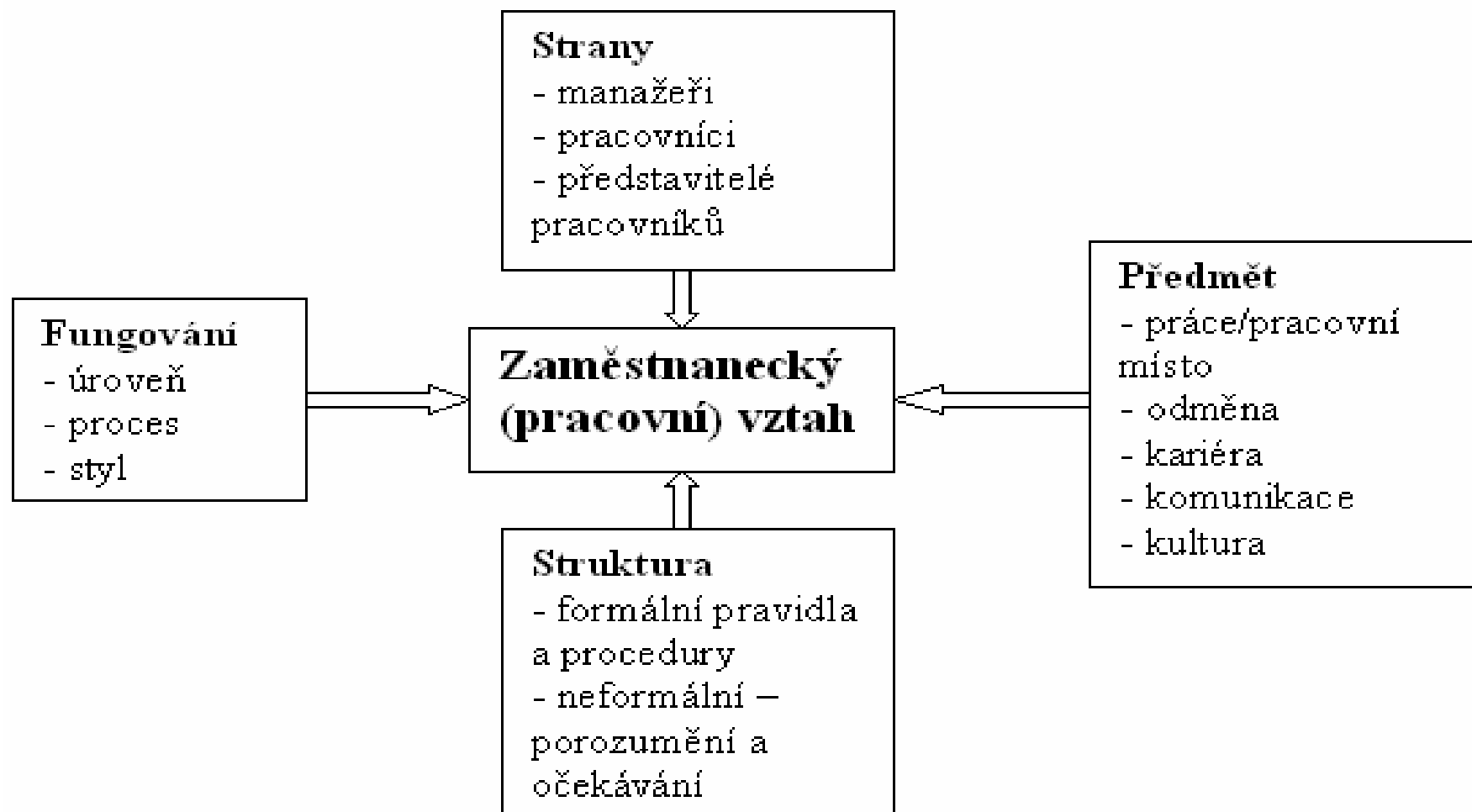
Pojmy zaměstnanec a pracovník

- ✱ Nejedná se o synonyma
- ✱ **Zaměstnanec** – na základě pracovní smlouvy
- ✱ **Pracovník** – i jiné druhy smluvního vztahu (DoPP, DoPČ), OSVČ
- ✱ Každý zaměstnanec je pracovníkem, ale nikoli naopak

Pracovní vztah

- ✱ Vztah vznikající mezi pracovníkem a organizací při námezdní práci vykonávané v podmínkách nadřízenosti a podřízenosti
- ✱ **Základní charakteristiky:**
 - úplatnost práce
 - výsledky práce náleží zaměstnavateli
 - nesymetrický vztah

Dimenze pracovního vztahu

Vztahy pracovník - organizace

Formální – právní stránka

Neformální – sociálně-psychologická stránka

Individuální – např. uzavření prac. smlouvy

Kolektivní – např. kolektivní vyjednávání

Psychologické komponenty pracovního vztahu

-
- ✱ Vztah k **předmětu a obsahu práce**
 - ✱ Vztah k **poskytovateli práce**
 - ✱ Vztah k **podmínkám**, v nichž je práce konána
 - ✱ Vztah ke **spolupracovníkům**

Interpersonální komponenty vztahu

-
- ✱ Platí pro ni sociálně-psychologické poznatky týkající se interpersonálních vztahů
 - ✱ **Teorie sociální výměny** – jednotlivci do vztahů vstupují a udržují je za účelem dosažení zisku, který jim vztah přináší
 - ✱ Její součástí je tzv. **teorie vzájemné závislosti** (interdependence) (Kelly, Thibaut) – interakce přinášející pozitiva a negativa

Teorie interdependence – základní vztahové charakteristiky

- ✱ Stupeň závislosti
- ✱ Vzájemnost závislosti
- ✱ Totožnost preferovaných cílů
- ✱ Báze závislosti = stupeň vzájemné kontroly

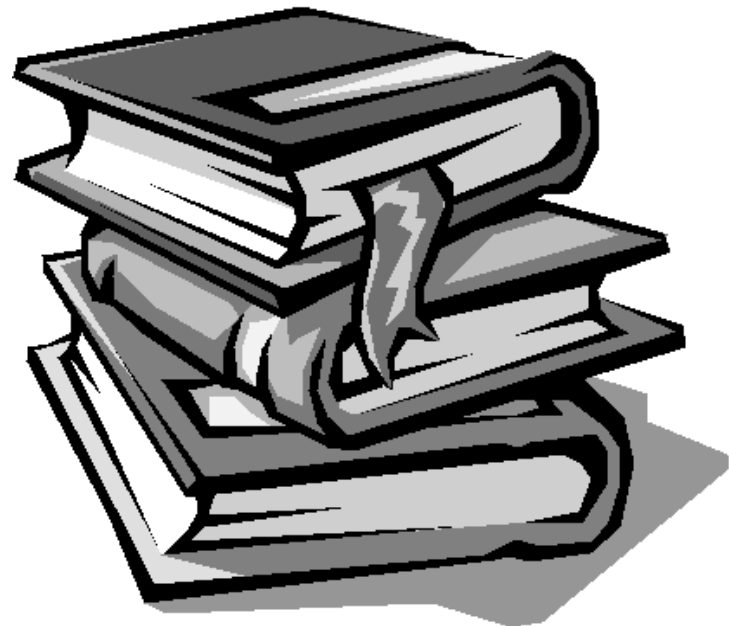
Řízení pracovního vztahu a důvěra v pracovním vztahu

✱ „Nelze řídit důvěru, ale důvěra je výsledkem dobrého řízení“

✱ Které prvky mají vliv na budování důvěry v pracovním vztahu?

(brainstorming)

✱ Viz Armstrong

Psychologická smlouva

- ✱ Řada recipročních nepsaných očekávání, která existují mezi jednotlivými pracovníky a jejich zaměstnavateli. (Armstrong)
- ✱ Důležité uvědomit si i roli vlastních závazků.
- ✱ **Commitment**
- ✱ **Expectation**

Závazek - commitment

✱ Rusbult, Buunk – závazek je subjektivní stránka prožívání závislosti na partnerovi

✱ **Tři zdroje závazku:**

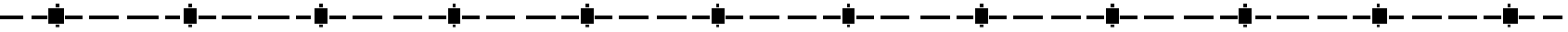
- úroveň uspokojení vlastních potřeb
(pokud daný vztah uspokojuje potřeby, je to důvod pro jeho zachování)

- neexistence lepších alternativ

- míra investic (hmotných, intelektuálních i emocionálních)

Očekávání – expectations

(viz Armstrong)

✱ Ze strany pracovníka:

- ◆ Slušný a spravedlivý způsob zacházení
- ◆ Jistota zaměstnání
- ◆ Prostor seberealizace
- ◆ Zapojení do rozhodování a míra vlivu
- ◆ Důvěra v dodržení slibů

Osobnost a pracovní vztah

✱ **Typologie osobnosti dle C. G. Junga – dotazník
MBTI - cvičení**

✱ <http://similarminds.com/jung/enfj.html>

(samozřejmě i pro jiné typy než *enfj*)

✱ Zde si dokonce přečtete, jaká zaměstnání
příslušníci jednotlivých typů upřednostňují

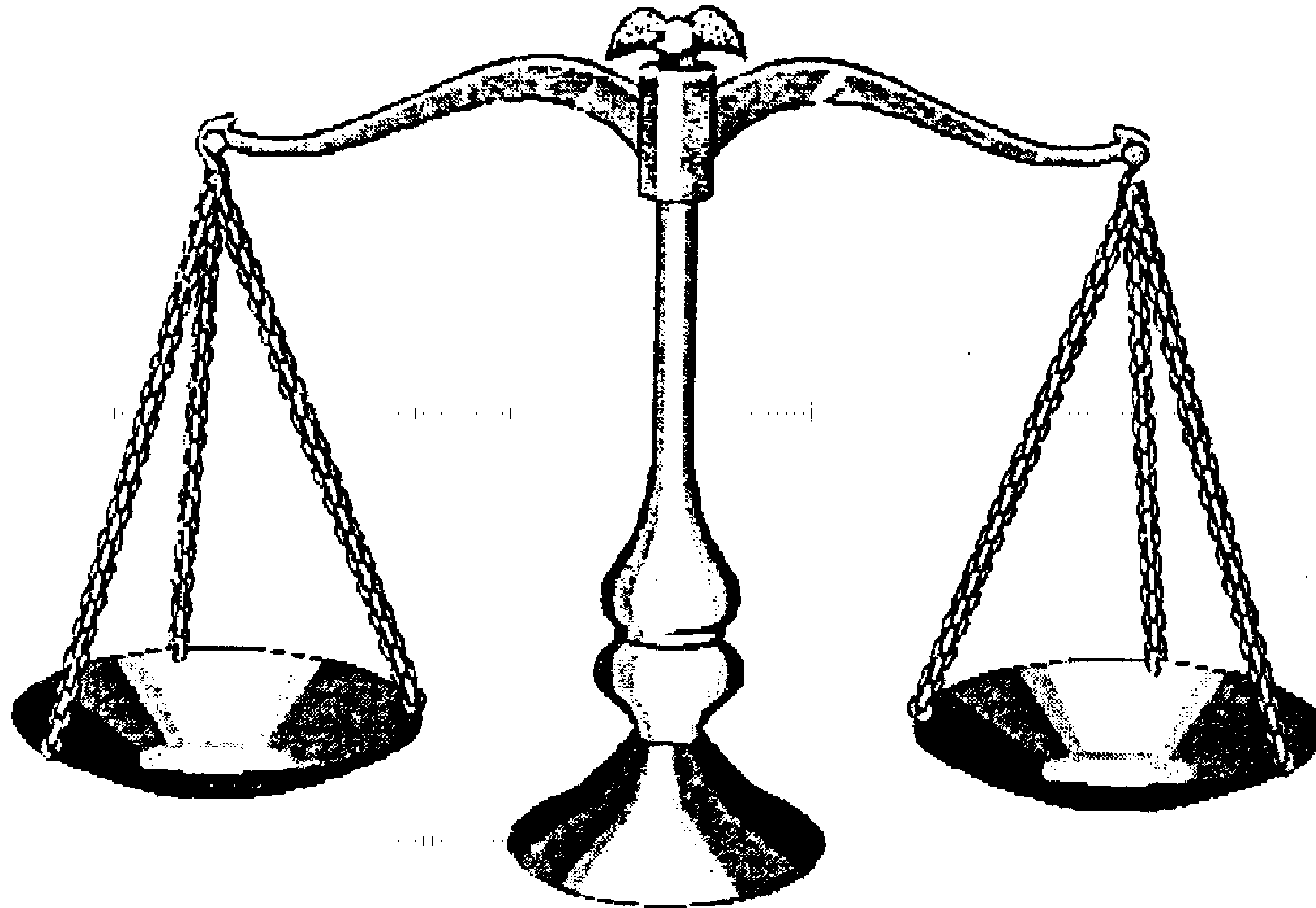
✱ **Analýza osobního profilu** – Poradenské centrum
MU – součástí je Analyzování pracovního profilu
<http://www.rect.muni.cz/pcentrum>

Více o MBTI

✱ Čakrt, M.: *Typologie osobnosti pro manažery*. Praha, management Press 1996

Pracovněprávní vztah

Pracovněprávní vztah

- ✱ Nejformálnější složka pracovního vztahu
- ✱ Jeden z různých typů právních vztahů
(vedle vztahů např. občanskoprávních a trestněprávních)
- ✱ Vztah fyzické osoby a zaměstnavatele

Čím se právní stránka pracovních vztahů řídí?

✱ Veřejné normativní akty

- **Zákoník práce** /z r. 1965
- Zákon o zaměstnanosti, Zákon o mzdě, Zákon o platu (platí pro státní zaměstnance), Zákon o cestovních náhradách
- Vyhlášky (prováděcí vyhláška k zákoníku práce 108/1994)
- Nařízení (např. Nařízení vlády o minimální mzdě)

✱ Kolektivní smlouvy

✱ Vnitropodnikové normy (např. pracovní řád, normy spotřeby práce, vnitropodnikové mzdové předpisy)

✱ Technické normy (ČSN) (týkají-li se bezpečnosti práce)

✱ Pravidla slušnosti a občanského soužití

Typy pracovněprávních vztahů

✱ Pracovní poměr

✱ Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr – **Dohoda o provedení práce a Dohoda o pracovní činnosti**

✱ **Služební poměr** (např. policie, armáda, státní zaměstnanci)

✱ Speciální PP vztahy (poslanci, soudci aj.)

✱ **OSVČ** pracující pro organizaci – *pozor!*
Nejedná se o pracovněprávní vztah

Pracovní poměr

- ✱ Zakládá se **pracovní smlouvou** (méně často volbou či jmenováním)
- ✱ Na dobu **určitou** nebo **neurčitou**
- ✱ Vyplývají z něj povinnosti zaměstnance i zaměstnavatele

Pracovní smlouva

✱ Zásadně **písemná**

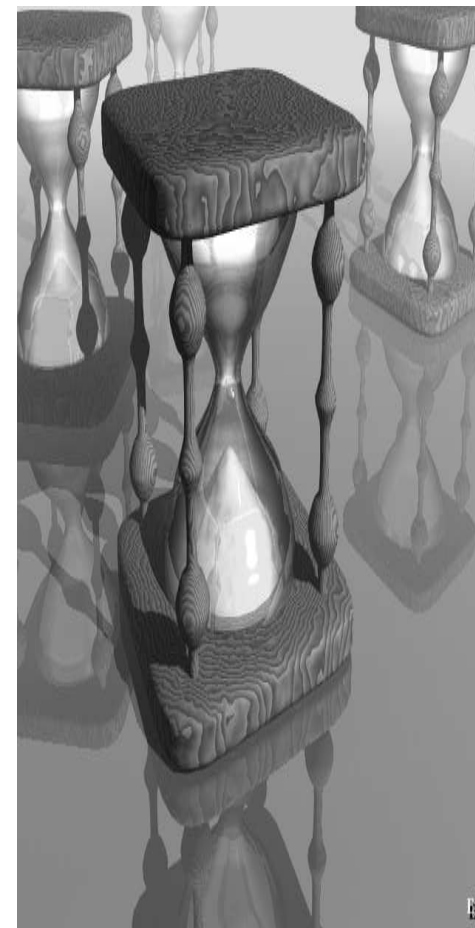
✱ Tři základní obsahové náležitosti:

- **Druh práce**
- **Místo výkonu práce (stačí obec)**
- **Den nástupu do práce**

- **Není zde mzda**, nicméně o ní musí zaměstnavatel do měsíce od nástupu do práce **písemně** informovat
- Je-li mzda dohodnuta, stává se **nárokovou** dle dohody
- **Není-li** mzda dohodnuta, není nic zaručeno

Typy pracovního poměru

- a) **Na dobu neurčitou** (není-li dohodnuto jinak)
- b) **Na dobu určitou** – uplynutím doby končí; *absolventi a mladiství – na dobu určitou jen na vlastní písemnou žádost,*
 - ✳ **Zkušební doba** (max. 3 měsíce)

Povinnosti zaměstnavatele

- ✱ **Přidělovat práci**
- ✱ **Platit mzdu**
- ✱ **Vytvářet podmínky** pro úspěšné plnění pracovních úkolů
- ✱ **Dodržovat podmínky** stanovené dalšími předpisy a smlouvami
- ✱ **Seznámit** při nástupu zaměstnance s pracovním řádem a předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci

Povinnosti zaměstnance

- ✱ Pracovat svědomitě a řádně
- ✱ Plnit pokyny nadřízených
- ✱ Dodržovat zásady spolupráce
- ✱ Řádně hospodařit s prostředky
- ✱ Nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele
- ✱ Dodržovat předpisy

Pracovní doba

- ✱ Doba, v níž musí zaměstnanec pracovat
- ✱ **Maximum** 40 hodin (některé provozy – max. 37,5 h.)
- ✱ Nad tuto dobu – práce **přesčas** (max. 8 h týdně a 150 h ročně; větší než 150 jen po dohodě), mzda min. o $\frac{1}{4}$ vyšší
- ✱ **Rovnoměrné** (rozdíl do 3 h. týdně, max. 9 h. denně) a **nerovnoměrné** rozvržení pracovní doby
- ✱ **Směna** – část týdenní p. doby, po kterou zaměstnanec pracuje v rozmezí 24 hodin

Pracovní doba

- ✱ **Pružná pracovní doba** - zaměstnanec sám si volí začátek a konec směn při stanoveném počtu hodin (pružný prac. den/týden/4 týdny)
- ✱ **Práce ve svátek** (náhradní volno, popř. mzda+příplatek)
- ✱ **Přestávky v práci**
 - Nezapočítávají se do pracovní doby
 - Po 4,5 h. musí být přestávka 30 min.
- ✱ **Dovolená**
 - Základní – 4 týdny, lze zvýšit
 - Nárok vzniká po 60 dnech práce
 - Za dovolenou přísluší náhrada mzdy

Změny pracovního poměru

A) Dohodou

- **Zásadně písemně se souhlasem obou stran**

B) Díky jiným okolnostem - **převedení na jinou práci**, je-li to nutné z důvodu

- lékařského posudku, podle rozhodnutí soudu, v případě těhotenství (jedná se o **povinnost zaměstnavatele - musí**)

- dále pozbyl-li zaměstnanec předpoklady výkonu práce, je-li trestně stíhán, porušil-li hrubě prac. kázeň (**oprávnění zaměstnavatele – může převést**)

- kvůli prostožům nebo povětrnostním podmínkám (**oprávnění zaměstnavatele – může převést**)

Odpadnou-li důvody, převedení končí, opět práce odpovídající pracovní smlouvě.

Ukončení pracovního poměru

- ✱ **Písemnou dohodou** (na žádost zaměstnance musí být uveden důvod)
- ✱ **Výpovědí** (výpovědní doba 2 měsíce, začátek jejího plynutí je 1. den násl. měsíce; Z-L – výpověď jen z 6 taxativně daných důvodů)
- ✱ **Okamžitým zrušením** (Z-L: při odsouzení za trestný čin a zvláště hrubém porušení pracovní kázně ; Z-C: podle lékařského posudku nebo nedostal li mzdu do 15 dnů od výpl. termínu)
- ✱ **Zrušením ve zkušební době** (písemně, i bez udání důvodu)
- ✱ **Vedlejší pracovní poměr**

Vedlejší pracovní poměr

- ✱ Existuje po dobu trvání jiného pracovního poměru
- ✱ Výpověď i bez důvodu, výp. doba 15 dnů
- ✱ Zanikne-li hlavní pracovní poměr, stává se vedlejší p. poměr hlavním
- ✱ Práva a povinnosti se posuzují samostatně

Dohody mimo pracovní poměr

✳ Dohoda o provedení práce

- ◆ **Max. 100 hodin v roce pro 1 zaměstnavatele**
- ◆ **Písemně nebo ústně**
- ◆ **Odměna je splatná po splnění úkolu a odevzdání práce**
- ◆ **Práci může konat místo zaměstnance i jeho rodinný příslušník**

Dohody mimo pracovní poměr

✱ Dohoda o pracovní činnosti

- ◆ Max. v rozsahu poloviny prac. doby (20 hodin týdně)
- ◆ Jedině písemně, jinak je neplatná
- ◆ Musí být uvedeny sjednané práce, rozsah, doba, na kterou se smlouva uzavírá a **odměna**
- ◆ Na dobu určitou i neurčitou
- ◆ Výpověď – 15 dnů i bez důvodu

Osoby samostatně výdělečně činné

- ✱ Nemají pracovně-právní ochranu
- ✱ Nepracují v právně podřízeném postavení
- ✱ Zpravidla pracují pro více organizací/osob
- ✱ Na základě různých smluv
- ✱ Důsledky daňové (samy si platí zdravotní a sociální pojištění a daně)
- ✱ Řídí se **živnostenským zákonem**

Typy živností

✱ Ohlašovací

- Řemeslné (požadována odborná způsobilost)
- Vázané (požadována odborná způsobilost, sem patří **psychologické poradenství a diagnostika, ale i drezura zvířat nebo hodinářství**)
- Volné (Činnost podnikatelských, finančních, organizačních a ekonomických poradců, **poradenská činnost v oblasti rozvoje osobnosti, pořádání kursů, seminářů a školení, grafologie, pečovatelská služba, péče o děti**)

✱ Koncesované (na principu povolení)

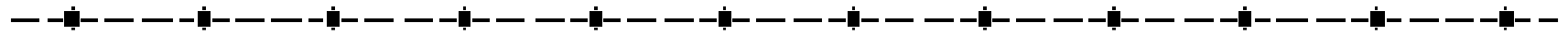
- ✱ Seznam řemeslných, vázaných a koncesovaných živností je v přílohách živnostenského zákona, seznam volných je v nařízení vlády 140/2000 Sb.

Cvičení

❖ Jaké budou pravděpodobné rozdíly v prožívání pracovního vztahu

- ◆ A) zaměstnanci v pracovním poměru na dobu neurčitou
- ◆ B) zaměstnanci pracujícího dle dohody o pracovní činnosti
- ◆ C) samostatně výdělečně činné osoby

Dotazy

✱ Ladislav Koubek

koubek@fss.muni.cz